

GERRIT CORNELIS VAN BIJSTERVELD, 1905-1987

DOOR CHARLES P.J. VAN DER SLUIS

OP 27 februari 1987 overleed na een slopende ziekte G.C. van Bijsterveld. De crematie vond onder grote belangstelling plaats op 5 maart 1987 in het crematorium Hofwijk te Overschie.

Gerrit Cornelis van Bijsterveld werd op 14 maart 1905 geboren op de Prins Hendrikkade (Noordereiland) uit het huwelijk van Gerrit Cornelis van Bijsterveld en Jannetje Vrage. Hij was de jongste van vier kinderen. Zijn vader was een alom bekende Rijnloods en zijn moeder dreef - om iets om handen te hebben - een kwaliteits-sigarenzaak.

Na de openbare lagere school op het eiland en de 3-jarige Van 't Hoff HBS aan de 's Gravendijkwal doorlopen te hebben, meldde hij zich op 15-jarige leeftijd aan voor een nautische opleiding aan de Zeevaartschool te Rotterdam, toen geleid door de legendarische directeur W. Noorduyn.

Volgens eigen zeggen heeft hij een ideale jeugd genoten. Als scholier was hij niet een van de makkelijksten. Hij was altijd tegen de draad in en ging er trots op vele malen te zijn gestraft. Op de Zeevaartschool werd hij zelfs de laatste veertien dagen voor het examen geschorst, met behoud van recht op examen, dat op het kantje werd gehaald.

Via introductie door een kennis van zijn vader monsterde hij aan als stuurmansleerling op de Garoet van de Rotterdamsche Lloyd, met bestemming Australië. Diverse reizen werden gemaakt en in de loop der jaren behaalde hij zijn tickets, voor derde, tweede en eerste stuurman.

Op een van de reizen werd hij te Marseille ontscheept om voor een buikvliesontsteking in een ziekenhuis opgenomen te worden, alwaar hij zes maanden verbleef. Het winstpunt was dat hij hierdoor vloeiend Frans leerde spreken. Later zou hij hier veel gemak van hebben.

Zijn scheepvaartcarrière kreeg een onderbreking van een jaar voor zijn dienstitijd bij de genie, waar hij afzwaaide als sergeant-

marconist, ondanks 23 maal gestraft te zijn in vijf maanden tijd. Zoals altijd stelde hij zich onafhankelijk en dwars op. Op 29 juli 1932 voer hij als eerste officier op het ss Jonge Anthony van de Emzetco-lijn (Wambersie & Zn v/h Hoboken). Door de crisisjaren moest hij meermalen genoeg nemen met de rang van tweede officier/marconist en na 1935 zelfs met die van derde officier/marconist op de Jonge Elisabeth van de zelfde rederij.

In 1932 leerde Van Bijsterveld Johanna Cornelia Muller kennen (geboren 20 september 1910 in Dordrecht) met wie hij op 15 april 1933 in Den Haag in het huwelijk trad. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren, Gerrit Cornelis (27 februari 1937) en Flora (11 maart 1941).

In 1935 nam hij ontslag bij Wambersie, in de overtuiging snel een andere rederij te vinden. Toen hij niet aan de slag kon komen heeft hij verschillende baantjes beneden zijn rang en buiten zijn vak aangenomen om vooral niet van de verfoeide steun te moeten leven. Zo heeft hij in 1936 als verzekeringsagent, handelsreiziger in huishoudelijke artikelen, ja zelfs zes weken als bootwerker in de haven van Rotterdam gewerkt. De steun bedroeg in die tijd voor een echtpaar f 7,50 per week.

In 1937 werd hij aangenomen als stuurman op de Halerwijk van Erhardt en Dekkers. Het was in 1939 tijdens de voormobilisatie dat hij met de Groenlo van de Maatschappij Oostzee de haven van Terneuzen binnenliep, waar een oproep klaar lag voor militaire dienst. Hij meldde zich bij de genietroepen in Ede en diende als radio-sergeant instructeur, o.a. met Radiowagens met apparatuur en standplaats respectievelijk in Utrecht en Leidschendam. Onder kapitein Chr. van den Berg heeft hij de gevechten om het vliegveld Ypenburg in Rijswijk meegemaakt en overleefde hij de aanvallen van Duitse parachutisten en Stuka's.

Na de overgave trok beroepskapitein Van den Berg met zijn manschappen in de Vrije School in Den Haag en werd het onderdeel ingeschakeld in de Opbouwdienst. De militairen kregen een wit driehoekje op hun uniformmouw, om als zodanig herkend te worden. Van Bijsterveld vertrok naar achtereenvolgens Vierlingsbeek, Tegelen en een klooster in Steijl. De werkzaamheden bestonden uit het verzamelen van achtergelaten wapentuig, dat gedeeltelijk naar kapitein Van den Berg werd gesluisd, die deel uitmaakte van de illegale militaire organisatie Orde Dienst. Van Bijsterveld maakte zich verdienstelijk door actuele kranteberichten in het Frans te vertalen en deze door tussenkomst van de kloostermoonni-

ken aan de Franse krijgsgevangenen te verstrekken, die net over de grens in een kamp verbleven. Overplaatsing naar 's Hertogenbosch volgde, alwaar bekend werd dat de Opbouwdienst in de Arbeidsdienst zou overgaan. Uiteraard weigerde Van Bijsterveld hiervoor te tekenen en hij werd in september 1940 ontslagen.

Terug in Rotterdam solliciteert Van Bijsterveld bij de Crisis Controle Dienst en weet via een relatie op het Ministerie zijn aanstelling als controleur te krijgen. Deze positie geeft hem de mogelijkheden voor Van den Berg spionagewerk te verrichten onder dekmantel van zijn CCD penning en -papieren. Kapitein Van den Berg verschaft hem een zender en zonder code probeert hij een contact met Engeland te krijgen.

Eind 1941 vonden grote arrestaties in de O.D.-groep plaats, ten gevolge van infiltraties en loslippigheid, waarop in het eerste O.D. proces 84 mensen ter dood werden veroordeeld en begin mei 1942 72 mensen werden geëxecuteerd, onder wie diverse opbouwdienstvrienden uit Van Bijstervelds opbouwdiensttijd, o.a. Joop Steenbergen en J. Honing. Vanaf dat moment begon Van Bijsterveld geld in te zamelen om de nagelaten betrekkingen te steunen. Via kennissen die bij de Hollandsche Disconteerings Maatschappij op de Schiekade werkten, kwam hij in contact met de heer G.J. Bensink, directeur van deze instelling, die bereid was te helpen financieren. Via de heer Bensink kreeg hij het adres van het studentenpension Claes de Vrieselaan 21, van het echtpaar P.L. Riedé en C. Riedé-Schröder, waar Frits Ruys woonde, die met een kleine eigen groep vanaf oktober 1940 actief was in hulp aan vervolgd, spionage en verspreiding van illegale lectuur en ook betrokken was bij de O.D. Deze groep ging later geheel op in de in 1942 tot stand gekomen Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers. De oude Riedé was een oud-zeeman en Van Bijsterveld kon erg goed met hem overweg. De zorg voor de zeemansgezinnen, aan wie door de Duitsers uitbetaling van maandbrieven werd verboden, werd gebundeld in het Zeeliedenfonds, in Rotterdam geïnitieerd door de heer C. Trapman, en later geleid door de gezagvoerders A. Filippo en I.P. Gazan. Ook hierin was Van Bijsterveld zeer actief.

De grote moeilijkheden die men onervond met de financiering leidden er toe dat er in Rotterdam een Landrottenfonds tot stand kwam, dat later zou uitgroeien tot het Nationaal Steunfonds (N.S.F.). In de loop van 1943 werd door Pa Riedé, Cor van Bijsterveld, H.E. (Mans) Mees, de latere Rotterdamse leider van

het N.S.F. Rinze Koopmans en D. Thieme ten kantore van Metallicus in de Mathenesserlaan, waar deze laatste werkzaam was, hiertoe de grondslag gelegd.

Van Bijstervelds vrouw Jopie werkte inmiddels honderd procent voor het verzorgingsapparaat van de L.O., veelal via Claes de Vrieselaan 21. Ofschoon Van Bijsterveld beweerde dat hij volkomen onafhankelijk werkte betrok hij van de L.O., via Frits Ruys en T. Elsinga de benodigde papieren en bonkaarten. Als schuilnaam noemde hij zich Van der Zee maar iedereen kende hem als 'Cor West'. Hij vormde zijn eigen verzorgingsgroep en na de oorlog bleek dat de groep Cor West 1500 mensen verzorgde, voorwaar geen kleinigheid.

De in 1941 geboren dochter Flora werd door mevrouw Van Bijsterveld dikwijls als dekmantel achter op de fiets gebruikt bij het vervoer van bonkaarten en ander materiaal. Zij was een zeer moedige sterke vrouw, die ontstellend veel werk heeft verzet en Cor West tot grote steun werd. In het tweede O.D. proces werd ook kapitein Chr. van den Berg ter dood veroordeeld en geëxecuteerd.

Hoewel de actieve illegaliteit toen nog zeer klein was bestonden er contacten met allerlei groeperingen, o.a. met Nomedos (niet ondergaan met en door onze schuld) via genoemde D. Thieme, de F 1 en F 2 organisaties van de L.O., de Hervormde Groep, Aane van de Meulen, stadhuisbeambte (paspoorten) B.L. Gerhardt en de latere SDAP-wethouder Dries van der Vlerk. Ook met de toentertijd belastinginspecteur zijnde Jan van Tilburg, die na zijn latere wethouderschap de laatste gouverneur van Suriname werd, en met vele anderen. Nadat voor onttrekking aan de arbeidsinzet vele jongere mensen moesten duiken, mochten de vrouwen van de leden van de Roeiers-vereeniging 'Eendracht' niet meer uitbetaald worden. Het was weer Van Bijsterveld die deze taak op zich nam en via zijn organisatie 23 gezinnen verzorgde en eenmaal per week f 27 tot f 33 liet uitbetalen door hun secretaris T.P. van Kouwenhoven. Dit werd door de 'Eendracht' zo geapprecieerd dat Cor West en zijn vrouw, na afloop van de bezetting als enige ereleden van de vereniging werden benoemd.

Inmiddels was hem weer een zender ter beschikking gesteld en begin 1944 heeft hij daarmee in Schiedam in een school gezonden op verzoek van Wim Steynis voor de Geheime Dienst Nederland.

Na de meldingsplicht in Amersfoort voor ex-militairen moest hij officieel onderduiken, ofschoon hij zich regelmatig thuis waagde,

op de Schiedamseweg nr. 517 tegenover de Merwehaven. In zijn Schiedamse zendtijd vroeg hij een bombardement aan voor de Ringetjesfabriek van Swarttouw en moest enige maanden later ervaren dat het uitgevoerde bombardement wel zeer dicht bij zijn woonhuis was, toen de ruiten eruit vlogen.

In de begintijd van de bezetting probeerden geheime zenders, alhoewel met weinig succes, praktisch risicoloos contact met Engeland te krijgen. Men zond zonder code en de Duitsers beschikten toen nog niet over moderne peilapparatuur. Hoe anders was dat in de laatste twee jaren van de bezetting. Men kon niet lang op een adres zenden of men werd uitgepeild door Duitse peilwagens, die hier in het westen onder het commando vielen van H.K.O. Haubrock van de S.D. Vlak voor D Day (6 juni 1944) werd Cor West gevraagd te zenden vanuit de boerderij van Sicco Mansholt in de Wieringermeer. Met zijn trouwe koerierster Greetje Bots trok hij er op uit. Na Dolle Dinsdag 5 september 1944 toen de spoorwegstaking een feit werd, is hij zelfs per fiets naar Amsterdam gereisd om aan zendverzoeken te voldoen.

In samenwerking met Ch.P.J. van der Sluis, hoofddistribuant van het blad *Ons Volk*, verzorgde hij de aanmaak van kleine radio-ontvangers om Engels oorlogsnieuws te kunnen ontvangen voor de gezamenlijke Vrije Pers, die als gebundelde uitgave van de diverse bladen van september 1944 tot het einde van de oorlog de burgerij van betrouwbaar nieuws voorzag.

Naast al deze activiteiten verzamelde hij spionagegegevens en vroeg bombardementen aan voor militaire doelen zoals de startbanen van de V2 in het Sterrebos in Schiedam, had onderduikers en medewerkers in huis en enige weken een Joods kindje als gast.

Het tekent de onafhankelijke, verzorgende mens die Van Bijsterveld was. Geallieerde vliegers, studenten, arbeiders, allen werden uit Duitse handen gehouden door zijn inzet en die van de medewerkers in zijn groep. Cor West had tot nu toe veel geluk gehad en was de dans steeds ontsprongen. In de eerste jaren bij de O.D. processen, later bij een inval van de SD door Otto Haubrock op de Schiekade, waar Nico v.d. Veluwe werd gearresteerd en later gefusilleerd. Ook Frits Ruys, die tweemaal in het Oranjehotel te Scheveningen heeft moeten logeren, werd standrechtelijk doodgeschoten op 3 november 1944.

Sinds juli werd Cor West ingeschakeld als B.B.O.-reception officer. Het Bureau Bijzondere Opdrachten was de nieuwe organisatie die, na het debâcle van het Englandspiel, in 1944 agenten en

wapens naar Nederland zond.

Het hoofdkwartier van de landelijk Sabotagecommandant J.A. van Bijnen (Frank) was gevestigd te Rotterdam en middels de daar aanwezige of komende B.B.O.-agenten leerde hij vele van zijn uitgezonden collega's kennen en kreeg hij via droppings een nieuwe zender en geheime code.

De contacten liepen veelal via Witte Piet (de Beer), die najaar 1944 en begin 1945, na zijn crossings door de Biesbosch in Engeland rapport uitbracht. Zo leerde Cor West Loek (Koos) Mulholland, Bert de Goede, Nol van Duin, Ludo de Stoppelaar, Lodewijk Luyckenaar, Wim Hoogewerff, Richard Barmé kennen, allen BBO-agenten.

De Raad van Verzet had een eigen Radiodienst, landelijk onder leiding van Lange Jan (Thijssen). In Rotterdam werd de groep, bestaande uit ongeveer tien mensen, in de loop van 1944 geleid door de eerder, in verband met de 'Zeemanspot', genoemde kapitein Gazan (Izaak). Van de groep werden na peiling de marconisten K. Timmer (Lorenz) en Krans (Vonk) in januari 1945 gearresteerd en op 6 maart gefusilleerd.

Bij de razzia's op 11 november ontsprong Cor West amper de wegvoering, maar wist door handigheid en falsificatie van zijn persoonsbewijs de afvoering naar Duitsland te voorkomen.

Toen achter elkaar Wim Hoogewerff, Richard Barmé en Nol (Arie) van Duin waren uitgepeild was zenden meer dan riskant, zowel voor de zender als voor de mensen die hiertoe gelegenheid gaven in woning of bedrijfsruimte. Cor West had al vele zendadressen verbruikt: de fabriek van Jamin, de boerderij van Bak, een kerk in Berkel-Rodenrijs, woonadressen op Bospolderplein, Ceintuurbaan, Rochussenstraat en Graaf Florisstraat, diverse scholen en zijn eigen adres. Door bemiddeling van zijn betrouwbare medewerker Toon Schols, kreeg hij een zendadres aangeboden in de Verschoorstraat in Rotterdam-Zuid. Per fiets kwam hij op 27 maart 1945 met zendkoffer op het adres, spande op het dak met Toon en met Wout van Beek (een beroepsmarconist, die achteraf een NSBer bleek te zijn) de zendantenne. Gedurende de instructies aan Van Beek (Draad) werd Engeland opgeroepen en kwamen plotseling over de daken van alle kanten Duitsers het pand binnen. Cor West zag het hopeloze van de zaak in en seinde onder code 'Just captured by Germans until better times', probeerde nog op zijn fiets weg te komen, maar werd door de militairen aangehouden. Zijn CCD-penning hielp hier ook niet. De Duitsers, onder wie

SSers uit België, wilden weten wie de marconist was en nadat ze alle drie behoorlijk waren afgetuigd bekende Van Bijsterveld, om de anderen te ontlasten, dat hij de zender was. Per auto werd hij naar zijn huis op de Schiedamseweg gebracht. De Duitsers wilden zijn code weten, die hij, wetend dat het een oude code was, uit zijn broekzak haalde, dit tot ontzetting van zijn vrouw Jopie. Geboeid werd hij naar de Zeestraat in Den Haag gebracht, waar Haubrock hem opwachtte voor een verhoor: 'Mensch was haben Sie es mir schwierig gemacht. Anderthalb Jahr habe ich Sie gesucht'. Hij kreeg sigaretten en een borrel en onderging een verhoor en een tweede van H.J. Giskes, nadat hij in het Oranjehotel (gevangenis te Scheveningen) in cel 606 Einzelhaft werd opgesloten.

In de overtuiging dat hij zou worden doodgeschoten schreef hij een afscheidsbrief voor vrouw en kinderen. Haubrock constateerde dat de eenzame opsluiting zijn gezondheid ondermijnde (claustrofobie) en hij plaatste na drie weken 'Rooie' Adrie Moerman, een gearresteerde marconist van de Raad van Verzet, bij Cor in de cel.

Mevrouw Van Bijsterveld nam onmiddellijk actie. Na het huis schoongemaakt te hebben van allerhande verboden materiaal, toog ze op de fiets naar Pa en Ma Riedé en naar Willem Dalkmann van het Beurs Café-Restaurant. Deze laatste werkte mee met de illegaliteit, maar kreeg uit hoofde van zijn horecabedrijf veel hoge Duitsers over de vloer, waar hij handig gebruik van maakte. Ook werd een bezoek aan de SD gebracht, waar mevrouw Van Bijsterveld verklaarde dat haar man niets met het georganiseerde verzet te maken had. Ze wordt geconfronteerd met foto's. 's Zaterdags mogen er pakjes bezorgd worden. Haubrock, die het einde van de oorlog voelt naderen, probeert een wit voetje te halen en verleent vele gunsten. Dalkmann weet via zijn relaties te bereiken dat Van Bijsterveld 'sichergestellt' wordt en niet wordt doodgeschoten, op voorwaarde van een losgeld van f 50.000 voor SDer Hoffmann en enige van zijn trawanten. Het is moeilijk om het geld bij elkaar te krijgen. De illegaliteit brengt f 14.000,— op en een NSBer die goed wil doen de ontbrekende f 36.000. Dalkmann vertelt mevrouw Van Bijsterveld gehoord te hebben, dat het een verraadkwestie is geweest en adviseert haar contact op te nemen met mr. H.H. de Boer in Den Haag, die meer weet en over wie het losgeld betaald moet worden. Op de fiets rijdt mevrouw Van Bijsterveld naar Den Haag, logeert bij familie, bezoekt met medewerking van Joop van Wolferen Haubrock, die de 'Sicherstellung' bevestigt.

Terug in Rotterdam brengt zij rapport uit bij Dalkmann.

Ondertussen weet ook Cor West, die duidelijk opknappt nu hij samen in een cel zit met 'Rooie' Adrie Moerman dat er geen doodvonnis zal komen. Bij het luchten ontmoet hij prof. Henk van Riessen, een van de leiders van de L.O. Haubrock bezoekt Cor regelmatig en vraagt of hij een goed woordje voor hem wil doen na de bevrijding. Het zelfde deed hij bij Diny Gaazenbeek, de gearresteerde koerierster van Nol van Duin. Op 7 mei wordt Cor West, met Moerman, als een der laatsten ontslagen en komt met behulp van bereidwillige helpers en politie in Rotterdam.

Om opheldering te krijgen in de verraadkwestie gaat men alsnog naar het huis van mr. De Boer, die echter op 9 mei in eigen huis blijkt te zijn geliquideerd, waardoor geen duidelijkheid verkregen kan worden in de vermeende verraadkwestie op het zendadres.

Cor West werd overgedragen aan het Militair Gezag onder leiding van generaal H.J. Kruls, wiens vrouw een goede illegale relatie was van mevrouw Van Bijsterveld. Hij werd benoemd tot diens adjudant en aangesteld als commandant van de havenveiligheidsdienst te Rotterdam, in de rang van kapitein van de Marechaussee. Hij droeg allen de battledress en geen marechaussee-uniform. Uit handen van de Engelse kolonel R.L. Dobson ontving hij de Special Forces Silver Wings. Generaal Kruls wilde hem voordragen voor de Militaire Willemsorde, waaraan Cor West geen medewerking wilde verlenen, zoals hij ook andere onderscheidingen weigerde te aanvaarden.

In 1947 wilde men hem via mr. J.Th. Goossens (vice-president van het Bijzonder Gerechtshof te 's-Gravenhage) voordragen voor het waterschoutchap van Rotterdam. Op voorspraak werd dit een vriend van Prins Bernhard. Deze teleurstelling was zo groot, dat hij sindsdien republikeins dacht, ondanks zijn grote affectie tot Koningin Wilhelmina, die hij persoonlijk mocht bezoeken.

Na twee reizen gemaakt te hebben met de tanker Flandria van Van Ommeren, werd hem door deze rederij een kantoorbaan aangeboden. Zijn onafhankelijke aard verzette zich hier tegen en hij trad in dienst van de gemeente Rotterdam als Havenloods. Vanaf 1948 tot aan zijn functioneel ontslag in 1968 heeft hij dit werk voor zijn geliefde haven gedaan, werk waar hij de meeste voldoening aan had.

Zijn diensten werden door buitenlandse rederijen zeer gewaardeerd, hetgeen mag blijken uit de jaarlijkse uitnodiging van de Rederij Fred Olsen om met het cruiseschip de Black Prince een reis

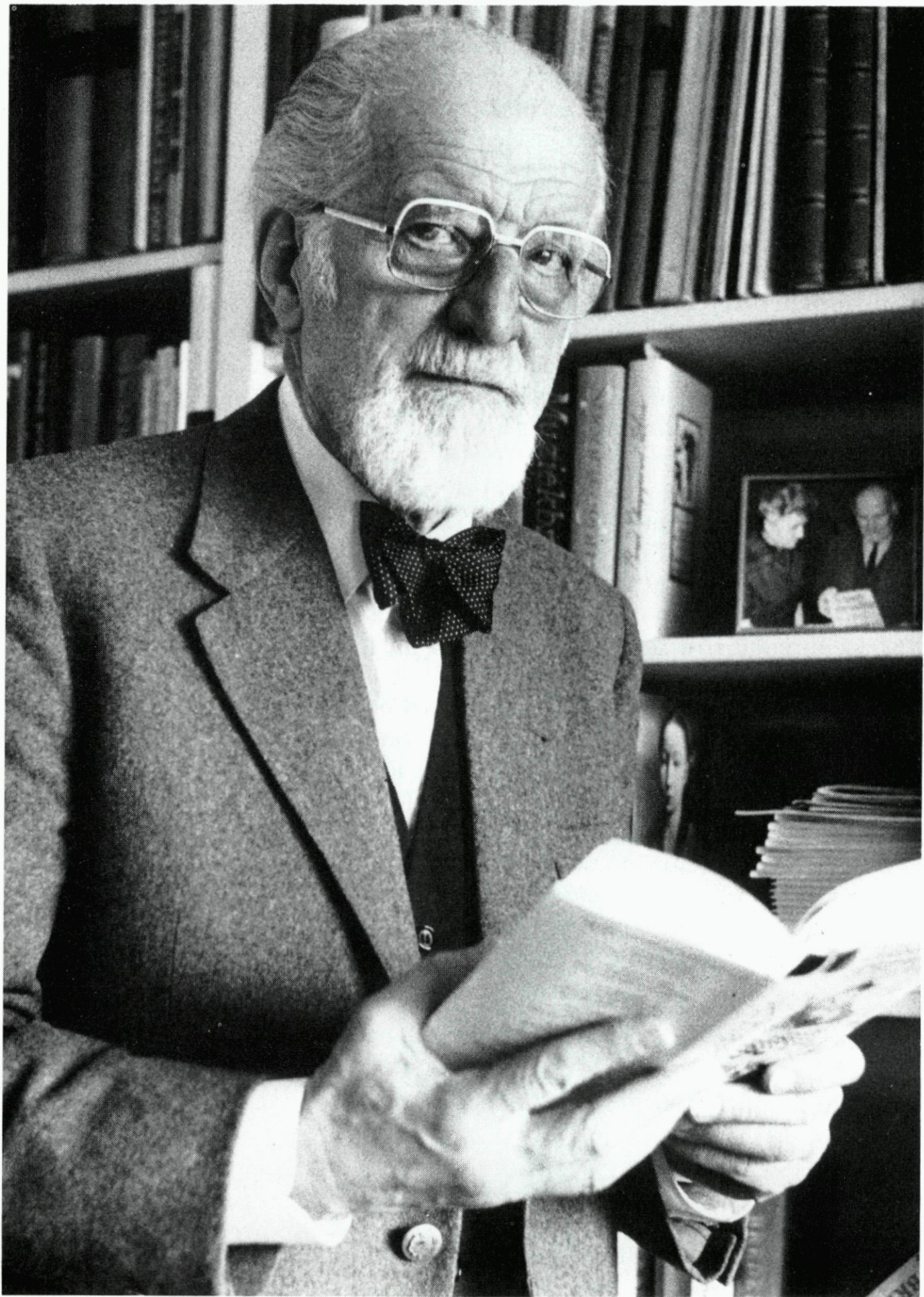
naar de Canarische of andere Spaanse eilanden te maken. Cor West werd de eerste officiële vertegenwoordiger van de Royal Air Force Escaping Society, waarin piloten en pilotenhulpers uit 1940-1945 waren georganiseerd, vervulde een aantal jaren bestuursfuncties in Voormalig Verzet Zuid-Holland en maakte deel uit van de ballotagecommissie van Expogé (Vereniging Ex-Politieke Gevangenen).

Cor West was geen gemakkelijk mens om mee om te gaan. Strijdbaar en onafhankelijk stelde hij zich op, wat vele malen moeilijkheden gaf in organisatorisch verband. Hij was echter strikt eerlijk en zo als in de oorlog zo duidelijk zijn zorgzaamheid naar voren kwam, continueerde hij deze voor zijn oude vrienden in de naoorlogse tijd. Zijn trouw en zorg voor Pa en Ma Riedé die hij wekelijks bezocht, getuigen hiervan. Een echte zeeman, ruwe bolster, blanke pit.

Hij was tot kort voor zijn ziekbed een trouw lid van een oud-illegaliteitsclubje van herkenbare figuren, de Oude Sobats, die eenmaal per maand bij elkaar komen. In zijn vrije tijd mocht hij graag lezen en knutselen. Vele stoelen, kasten en meubels in huize Van Bijsterveld bewijzen zijn kunde op dit gebied.

Gedurende zijn slopende ziekte had hij het als onafhankelijke geest bijzonder moeilijk. De gedachte dat hij nu afhankelijk was van de zorgen van anderen, lag hem niet en kon hij moeilijk verwerken. Hij was altijd de officier, de loods geweest, die leiding had gegeven. Zijn onmacht kon hij niet aanvaarden. Dat maakte hem tot een moeilijke patiënt.

Rotterdam mag trots zijn op deze dappere, karaktervolle man, die door voorbeeldige, stimulerende houding, zorg en gedrag gedurende de bezettingsjaren en zijn vakbekwame inzet als goed havenloods na de oorlog, belangrijk heeft bijgedragen aan het herstel van stad en haven.

45. *Ad. Donker*